

Nadežda Vinaver

SAVETOVANJE »STRANI JEZIK STRUKE U TEORIJI I PRAKSI«

U Beogradu je 11. i 12. decembra 1981. održano savetovanje »Strani jezik struke u teoriji i praksi«, koje je pripremila Osnovna organizacija nastavnika stranih jezika na neofilološkim fakultetima i višim školama, u okviru Udruženja univerzitetskih nastavnika i drugih naučnih radnika Srbije. Sem Beogradskog univerziteta i nekih viših škola, ova organizacija okuplja nastavnike svih ostalih univerzitetskih republičkih centara. Savetovanje je, u saradnji sa Privrednom komorom Srbije, održano u prostorijama Udruženja u Šafarikovoj ulici. Posle otvaranja skup su pozdravili rektor Univerziteta, predstavnici Privredne komore, Filološkog fakulteta, Republičkog Društva za primenjenu lingvističku, Slavističkog društva, Društva za strane jezike i književnosti.

Osnovne teme Savetovanja bile su: 1. Teorijski vidovi jezika struke; 2. Primenjena lingvističke teorije u nastavi jezika struke; 3. Uslovljenost nastave jezika struke jezikom naučno-stručne discipline; 4. Udžbenici stranog jezika struke.

Trideset četiri autora podnelo je trideset dva saopštenja pročitana tokom pet sesija. Pored Beograda (17 izlaganja) imali smo referente iz Zagreba (5), Splita (5), Niša (3), Siska (1), Mostara (1), Kragujevca (1), Titovog Užica (1), što je Savetovanju dalo pravi jugoslovenski karakter. Interesovanje za ovaj skup bilo je veliko, pa smo pored pomenutih gradova imali goste iz Prištine, Novog Sada, Osijeka, Skoplja, Ohrida, Titograda, Sarajeva, Bora, Čačka, Valjeva, Svezotareva, Vranja.

Diskusija je vođena posle prve, treće i pete sesije.

Iako redosled izlaganja nije išao strogo po temama, ovaj prikaz će se njih držati radi veće preglednosti.

Radmilo Marojević (Filološki fakultet, Beograd) prvi je pročitao svoj referat »Strani stručni jezik i problemi njegovog lingvističkog ispitivanja«. Podsetio nas je na pitanja jezika struke, aktuelna u sadašnjem trenutku: od neadekvatnog naziva, nepostojnja teorijskih osnova i nerazrađene metodologije istraživanja, dvojnosti pristupa, zavisno od toga da li o tome pišu ljudi koji se praktično ne bave ovim jezikom ili nastavnici stranog stručnog jezika posebno zainteresovani za produbljeno proučavanje, pa do predloga za otvaranje ispitivanja na osnovu dostignuća savremene lingvistike (leksički sistem u celini, a ne samo terminologija, gramatički sistem u celini, a ne samo posebnosti, građa za funkcionalnu stilistiku).

Saopštenje »Šta je jezik struke«, Nadežde Vinaver (Saobraćajni fakultet, Beograd) osvjetljava pitanje u prostranom okviru: razlozi izgradnje posebnog izraza za jedno izdvojivo iskustvo (praktično ili teorijsko), široke granice proučavanja, postavljanje problema kao univerzitetskog zadatka, mnoge popratne po-

jave, značaj podele nauka u istorijskom i današnjem trenutku, savremeni pristup. U smislu izraza discipline, jezik struke se definiše kao izlaganje stručnjaka na osnovu poznavanja jedne oblasti. To je opšteteorijski izraz tumačenja svih pojava kada su pojam naučnog predmeta i naučnog jezika istovredni.

U saopštenju »Granice jezika struke« Ljubomira Mihailovića (Filološki fakultet, Beograd) reč je o mogućnosti izdvajanja jezika struke iz opšteg jezika (ograničavanje) i razdvajanja jezika raznih struka (razgraničavanje), i to kao vrednosti u jednom trenutku ili u različitim periodima. I ovo poslednje podleže ograničavanju i razgraničavanju, što upućuje na četvoročlanu shemu: sinhronijsko ograničavanje — razgraničavanje, dijahronijsko ograničavanje — razgraničavanje. Zaključak je da se granice jezika jedne struke posmatrane prema opštem jeziku, ne podudaraju sa granicama jezika druge struke, kao ni jezici raznih struka. Vremenom se granice prema opštem jeziku menjaju, a jezik jedne struke prema jeziku druge.

Svi nastavnici stranih jezika na nefilološkim fakultetima posebno su zainteresovani za srednješkolske programe i načine njihovog ostvarenja. Veoma korisno izlaganje »Aktualni problemi nastave jezika struke« Miodraga Sibinovića (Filološki fakultet, Beograd), ozbiljno analizira današnje stanje, izdvajajući nekoliko važnih tačaka: opravdanost suženja broja zvanja ali i potrebu očuvanja smisla usmeravanja, diferenciranja nastavnih programa samo na osnovu leksike, uslove ostvarenja planova s malim i sve manjim brojem časova, usavršavanje nastavnika, problem udžbenika i priručne literature. Pokazuje se da su ove teškoće uslovljene ne samo materijalno-finansijskim već i naučnim, stručnim i organizacionim činiocima, u velikoj meri istim za celu zemlju.

Referatom »Ka zajedničkom sećanju na ciljeve istraživanja i nastave jezika na Univerzitetu«, Jugoslav Rajković (Sektor za analizu naučne i obrazovne delatnosti Univerziteta u Beogradu) podseća na mnoga nerešena organizaciona pitanja, a naročito kadrova u ovoj vrsti nastavnog osoblja i zalaže se da se nastavnici stranih jezika struke uključe u osnovna istraživanja datog fakulteta.

Široko određenje jezika struke prema jeziku kao prapoetskom sistemu, jeziku poezije, i proze, jeziku filozofije, jeziku nauke, tehnike i tehnologije, jeziku drugih struka, jeziku prakse, jeziku svakidašnjice i ostalih slojeva jezika, no sve ovo posmatrano prema podeli rada, dao je Vlastimir Đaković (»Položaj jezika struke«), književni prevodilac iz Beograda.

U referatu »Strani jezik na nefilološkim fakultetima: stručni ili općeobrazovni predmet« Marija Kandido-Rožman (Fakultet građevinskih znanosti, Split) podseća na nedefinisanost odnosa istaknutih u naslovu. Na većini fakulteta strani jezik se uči u prve dve godine kada studenti ne raspolažu dovoljnim poznavanjem struke koju studiraju. Ovom prethodi još teži problem: slabo znanje stranog jezika s kojim studenti izlaze iz srednje škole (samo 14 posto studenata koji slušaju francuski jezik sposobno je da uz pomoć nastavnika prati tekst na stranom jeziku, prema pažljivo sprovedenoj analizi na tri splitska tehnička fakulteta).

Prijatniju vest o postizanju znanja donelo je saopštenje »Značaj učenja stranih jezika u radnoj organizaciji robnih kuća »Beograd« (Hristina Mikić, direktor sekora za kadrove). Uz dobru organizaciju i odvajanje znatnih materijalnih sredstava ove kuće, počev od njenog osnivanja 1966, držani su kursevi raznih nivoa u trajanju od dve do tri godine. Višestruke potrebe ovog radnog kolektiva za stručnim poznavanjem stranih jezika tako se sve više zadovoljavaju, a rezultati se sve jasnije pokazuju u praksi.

Karmen Milačić (Zagreb, Fakultet za vanjsku trgovinu) je proširila posmatranje uloge stranog jezika »Obrazovna komponenta nastave stranog jezika«. Ističe se da će novo, permanentno obrazovanje, biti u znaku stvarnog a ne formalnog znanja, a ono implicira Kulturu u širokom smislu. Strani jezik kao stručni predmet zbog toga treba gledati u ovoj sveopštosti: od struke ka jeziku jasnog izlaganja i izvoru upoznavanja vrednosti sveta.

Saopštenje »Kontekstualna uslovljenost značenja« Mirjane Bonačić (Pravni fakultet, Split) u prvom delu, koji govori o izboru tekstova, naglašava potrebu za autentičnošću teksta. Izabrani materijal na stranom jeziku, ovde engleskom, uglavnom treba da odgovori sadržaju većeg broja predmeta fakultetskog programa i tako dolazi do njegovog prisilnog izolovanja od prirodno širokog konteksta. Na primerima je pokazano kako je tumačenje, kojem je osnovni zadatak razvijanje interpretativnih mogućnosti, otežano. Prilikom interpretacije teksta značenje se može posmatrati kao pojmovno, propozicijsko, diskursno, pragmatičko, a primena u tumačenju zavisi od vrste upotrebe.

Rad Marije Šimek sa Metalurškog fakulteta u Sisku »Specijalizirana informacija i leksički problemi koji iz toga proizlaze« postavlja važno pitanje: uloga stručnog fonda reči u celokupnoj informaciji. Podela leksika na terminološki i opšti više ne zadovoljava jer se reči slobodno koriste u razne svrhe, no po funkciji neke su važnije za određenu informaciju, dok su druge pomoćne. Rad je prilog klasifikaciji u nemačkom jeziku, po ovome kriterijumu. No još je važniji n a č i n funkcionalnog povezivanja elemenata leksika u stručni tekst, i u stranom i u našem jeziku.

Palma Udovčić-Katalinić (Fakultet strojarstva i brodogradnje, Zagreb) ispituje »Osnovne jedinice vezanog govora«. Tekst posmatra kao komunikacijsku jedinicu a traže se mogućnosti njegovog raščlanjavanja na jedinice u vezanom govoru (autosemantična prosta i složena rečenica, nadrečenično jedinstvo složenih sintaksičkih celina). Okvir ispitivanja je lingvistička teorija teksta: pristup u formalnoj i smisaonoj analizi. Prikazuju se gledišta sovjetskih teoretičara (Kolšanskij, Kuskov, Galperin, Zarubina, Belošapkova, Ameljčonok).

U posebnim uslovima rada i uz mali broj časova stranog jezika, treba ekonomisati vremenom. Zato u referatu »Osvrt na neke karakteristike leksike i sintakse u nastavi francuskog tehničkog jezika«, Ljubica Petrović (Prirodno-matematički fakultet u Kragujevcu) ukazuje da u nastavi treba najprije isticati denotativnu funkciju izraza, a naročito vezu između značenja reči i načina njihovog građenja, kao i ograničen broj sintaksičkih struktura, jer tako se lakše može savladati izraz tehničkih nauka.

Milica Domazet (Mašinski fakultet, Niš) u radu »Obrada leksike na tekstovima iz mašinske struke« daje niz primera upotrebe francuskih reči u jeziku tehnike. Prevodom na srpskohrvatski jezik pokazuje se da se reči moraju učiti u kontekstu, ne izolovano; na ovo studentima treba stalno ukazivati kako ne bi došlo do omaške u razumevanju.

Na Savetovanju je poklonjeno dosta pažnje pitanjima terminologije.

Gordana Buhman (Filozofski fakultet, Beograd) je u saopštenju »Termin u jeziku nauke i struke« prikazala stavove nekih nemačkih istraživača o ovom pitanju. Lotar Hofman, Drozd i Zajbiki (ne postoji terminologija kao takva, već je uvek reč o datoj oblasti, a uz to se dopušta i polisemija jednog termina), Šulce (apsolutna jednoznačnost termina), Hornung (preciznost termina je u izvesnom smislu relativna) su sugestivni a i autorova data sinteza takođe.

»O terminologiji u srpskohrvatskom jeziku« izlagao je Radoje Simić (Filološki fakultet, Beograd). Govorio je o istorijatu prvog tela zaduženog da se brine o terminima u našem jeziku, a zatim o načinima oslobađanja jezika kada on mora da odgovori novim potrebama. Normiranje, neophodno, ne sme biti kočnica prirodnom razvitku jezika.

Jedinstveno mišljenje o terminima, prema referatu »Odnos termina i opšteupotrebne leksike« Miljana Todorovića (Ekonomski fakultet u Mostaru), ne postoji ni među sovjetskim teoretičarima, no mogu se zauzeti korisni stavovi o nastanku i prestanku prave terminološke vrednosti. Termini su semiotički sistem koji funkcioniše po zakonima kao i opšteknjiževni jezik.

O tome šta uslovljava pojavu novih termina, odnosno kako se imenuje novi pojam, govori saopštenje »Od pojma ka terminu u jeziku struke« Jelice Alaburić (Saobraćajni fakultet, Beograd). Ta pitanja su danas značajna zbog širenja nauke. Aktualizacija vrednosti dovodi do definicije vrednosti a uslovi ostvarenja su raznovrsni i u jednom jeziku, na primer ruskom, mogu biti klasifikovani.

Referatom »Jezički nivoi i nastava jezika struke« Olivera Radovanović (Titovo Užice, Međuopštinski zavod za unapređenje vaspitanja i obrazovanja), pored podsećanja na programe u usmerenom obrazovanju i teškoće nastave, ponuđeni su modeli opisivanja i sistematizacije ruske rečenice, naglašene su sintaksičke posebnosti nekih konstrukcija za izvesne stručne oblasti.

O raznim posebnostima nemačkog jezika pojedinih struka kao »Prilog proučavanju osobnosti stručnog stranog jezika« izlagala je Gordana Iričanin (Elektrotehnički fakultet, Beograd). Opisani slučajevi pokazuju da se ispitivanje može vršiti u više pravaca što bi trebalo da potvrdi navedene specifičnosti.

Stvaranje termina za nove pojave, u oblasti nauke u engleskom jeziku, podleže poznatim pravilima. Pored derivacije i konverzije, čest način građenja novih reči jeste kompozicija. Ana Fišer-Popović (Saobraćajni fakultet, Beograd) je radom »O nekim semantičkim osobinama imeničkih složenica u engleskom jeziku tehničkih nauka« pokazala da semantički odnosi elemenata ovih složenica ukazuju na pravilnosti koje postoje kod semantičke i strukturalne korekcije slobodnih imeničkih sintagma.

Smiljka Stojanović (Filološki fakultet, Beograd) nas je zainteresovala za »Izražavanje neotuđive svojine u jeziku tehničkih nauka«. U engleskom jeziku iskazivanje svojine se može posmatrati u smislu opozicije: neotuđiva — otuđiva svojina, odnosno kao par: živo — neživo ili kao: stalni — nestalni odnos. Sredstva za izražavanje posesivnosti ne ističu ovu razliku i potreban je jedan semantički kriterijum za uočavanje razlike (glagol imati prema posedovati). U jeziku nauke učestalije su predložke konstrukcije nego, na primer, u humanističkim naukama.

»Predlog gramatičkog minimuma iz ruskog jezika za studente nefilologe« Nadežde Lainović-Stojanović (Elektronski fakultet, Niš) ima, između ostalog, praktičan zadatak: ujednačavanje programa za srodne fakultete. Predlaže se da se pri tom obrati pažnja na neke crte važne za izraz tehničkih nauka (tvorba reči i termina, terminološke sintagme, skraćivanja u raznim strukturama, učestalost izvesnih kategorija, odstupanje od norme u jeziku tehničkih nauka na primer, omiljenost izvesnih vrsta rečenica i slično). Studenti bi tako brže shvatili poruku teksta i brže bi se uputili pisanoj formi.

U saopštenju »Izražavanje posedovanja glagolom avoir / imati u sintaksičkim strukturama naučne proze francuskog i srpskohrvatskog jezika«, Vera Roglič (Fakultet organizacionih nauka, Beograd) je pokazala da se raspodela se-

mantičkih vrednosti glagola avoir, odnosno imati, ispitanih na uzorku naučne proze, razlikuje od vrednosti ovog glagola u primerku književne proze. Iako se francuski i srpskohrvatski razlikuju (analitičnost — sintetičnost), u naučnom tekstu se u oba jezika pokazuje težnja ka analitičkim konstrukcijama.

»Formalno-gramatičke i semantičko-sintaksičke razlike između pridevskih sintagmi-termina i netermina« su ispitivane u ruskom jeziku na materijalu za mašinsku struku. Autor Hosana Vujadinović (Mašinski fakultet, Niš) zaključuje da se opisni pridev, komponenta sintagme — termina, prelazeći iz opšteg jezika u jezik nauke, semantički preobražava. Ukoliko je ovaj preobražaj veći, sintagma jača kao termin. Opisni pridev postaje determinant. Na formalno-gramatičkom planu jezika nauke, razlikuju se sintagme u funkciji termina od sintagmi — netermina.

Razgovor o udžbeniku jezika struke najviše je, izgleda, zainteresovao referente, što je razumljivo jer upravo s njime počinje nastava ovog jezika.

Shvatajući vezu kao i razlike između udžbenika jezika struke u srednjem usmerenom obrazovanju i najvišem usmerenju, Ksenija Jovanović (Ekonomski fakultet, Beograd) je izlaganjem »Nekoliko reči o koncepciji udžbenika francuskog jezika u funkciji struke« istakla i razlike sadašnjih i nekadašnjih vodećih shvatanja o zadatku udžbenika (zahtev za potpunim sagledavanjem gramatike, uvod u čitanje dela francuske književnosti, turistička korist itd.). Posebno naglašava da treba uočiti granicu od koje strani jezik prestaje da se uči radi saznanja o samom jeziku i kada on postaje sredstvo za sticanje novih saznanja. Posle analize više stvari i davanja sugestija za udžbenike nekih struka, zaključuje se da ovakav udžbenik ne može biti samo jezički okvir već čvrsta celina izrazitih osobenosti svake grane, sa jasnom vaspitnom funkcijom.

Rad »O koncepciji udžbenika stranog jezika struke na univerzitetu« Aleksandra Perića (Fakultet organizacionih nauka, Beograd), široko postavljen, podseća na zadatke učenja a time i na mogućnost izgradnje stavova važećih za sve jezike koji se sada kod nas predaju. Udžbenik na univerzitetu pretpostavlja sistemski i kognitivni prilaz kao vezu sa određenom naukom, no istovremeno mora da odgovori i zadacima nauke o jeziku. Načini ostvarivanja ovih zahteva ponekad važe za više jezika, a ponekad se izdvajaju u nekom nivou.

Dobru analizu stavova više teoretičara jezika struke primenjivu na mogućnost proučavanja i podučavanja jezika struke, zasnovanu na pažljivom proučavanju literature, predstavlja referat »Metodološke osnove udžbenika jezika struke« Damira Horge i Gordane Mikulić (Filozofski fakultet, Zagreb). To je osnova za predlog učenja ovog jezika i pisanja udžbenika (engleskog i ruskog) u našim uslovima. Smatra se da je kao metodološka osnova najpogodniji komunikativni pristup, a da bi samo učenje trebalo stepenovati. Autentične tekstove u osnovnom udžbeniku trebalo bi birati da predstavljaju »diskurs znanosti« (metalingvistička vrednost, didaktičnost, eksplicitnost) koji se kao predmet razlikuje od diskursa znanosti kao discipline (referencijalnost, logičnost, eliptičnost).

Janja Turina-Anić (Fakultet za vanjsku trgovinu, Zagreb) u radu »Udžbenik jezika struke u korištenju strane literature« okreće se krajnjem ostvarenju zadatka učenja: osposobljavanju za čitanje strane stručne literature. Zbog toga se zalaže za autentičan tekst, podseća da je pisani jezik strogo koncipiran, povezan određenom temom. Tekstovi moraju biti ili sasvim aktuelni (novine, časopisi) ili najbolja teorijska literatura. Pomoć nastavnika ostaje nezamenljiva.

Svoje iskustvo u radu na Fakultetu građevinskih znanosti u Splitu, sa studentima prve i druge godine, Zjena Čulić je iskoristila pri izradi udžbenika

(»Osnovni kriterij i koncepcija pri izradi skripta za engleski jezik u građevinarstvu«). Prvu godinu učenja smatra najvažnijom (pristupačniji tekstovi, izbor iz engleskih zbirki za strance). Potom tek dolazi materijal stručnije sadržine (tekstovi namenjeni studentima kojima je engleski materinji jezik). Posebna pažnja je na vežbama: sa svrhom funkcionalnog čitanja, za proveru razumevanja teksta i terminologije. Na drugoj godini su posebne vežbe: prevod sa našeg jezika na engleski.

Ovome se priključuje referat dvaju autora iz Splita: »Prilog koncepciji izrade udžbenika stranog jezika struke za studente tehničkih fakulteta« (Maja Pervan i Mara Pilković, Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje). Iako je u većini fakultetskih programa istaknuto da je zadatak učenja osposobljavanje za korišćenje potrebne literature, naglašava se da je praksa pokazala da budući stručnjaci treba da prate predavanja, diskusije, pišu referate, dopisuju se. To menja metod rada kao i nastavni materijal koji je uvek autentičan. Zanimljivo je ukazivanje na varijante u engleskom jeziku.

Referat Milene Slavić (Elektrotehnički fakultet, Beograd) »Metodološka organizacija jezičkog materijala u udžbeniku za jezik struke« opisuje postupak izrade udžbenika za treći i četvrti razred usmerenog obrazovanja elektrotehničke struke. Prihvaćen je jedan jezički model, sinteza sadržaja i forme, ispunjen različitim leksičkim i gramatičkim materijalom, o čemu je dato obilje detalja.

Svi radovi su bogato ilustrovani primerima, a data je i literatura.

Radovi će se pojaviti sakupljeni u Zborniku.